

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.20>

КОТЕЛЮХ М.О.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ:
СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ****ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR ENSURING LAW AND ORDER**

У статті досліджується питання поглядів дослідників на зміст поняття адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку. Наводяться погляди дослідників на тлумачення окремих елементів загальної конструкції адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку, тобто поняття «механізм», «механізм управління», механізм правового регулювання», «механізм адміністративно-правового регулювання», «адміністративно-правовий механізм». Важливої уваги приділено науковим працям із висвітлення понять механізму адміністративно-правового забезпечення у різних сферах суспільних відносин, наголошено, що їх об'єднує наявність спеціальних адміністративно-правових засобів, які застосовуються на основі норм адміністративного права публічними адміністраціями, тобто здебільшого органами виконавчої влади задля досягнення певної поставленої мети, що може полягати у забезпеченні реалізації громадянами власних прав, а також здійсненні контролю за дотриманням таких прав та їх відновленням у разі порушення. Також висвітлюється питання структури адміністративно-правового механізму й наголошується, що важливим елементом виступає правосвідомість громадян. Акцентується увага, що без розуміння суспільством та окремих громадян того, що права демократична держава є значним надбанням і важливою цінністю, стану правопорядку у суспільних відносинах в такій державі неможливо буде досягнути. Наводиться на основі аналізу наукової літератури визначення поняття адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку як сукупності адміністративно-правових інструментів та засобів, що розроблені та санкціоновані державними інституціями, які застосовуються на основі норм адміністративного права органами виконавчої влади, на які покладені правоохоронні функції, задля забезпечення і досягнення такого стану суспільних відносин як правопорядок.

Ключові слова: механізм, адміністративно-правові засоби, адміністративно-правові норми, публічна адміністрація, правопорядок.

The article examines the issue of researchers' views on the content of the concept of the administrative-legal mechanism for ensuring law and order. The views of researchers on the interpretation of individual elements of the general design of the administrative-legal mechanism for ensuring law and order, i.e. the concept of "mechanism", "management mechanism", "legal regulation mechanism", "administrative-legal regulation mechanism", "administrative-legal mechanism", are given. Important attention is paid to scientific works on the clarification of the concepts of the mechanism of administrative and legal support in various spheres of social relations, it is emphasized that they are united by the presence of special administrative and legal means, which are used on the basis of the norms of administrative law by public administrations, i.e., mostly by executive authorities in order to achieve certain set goal, which may consist in ensuring citizens' realization of their own rights, as well as control over the observance of such rights and their restoration in case of violation. The question of the structure of the administrative-legal mechanism is also highlighted and it is emphasized that the legal awareness of citizens is an important element. It is emphasized that without the understanding of

---

© КОТЕЛЮХ М.О. – кандидат юридичних наук, викладач Циклу професійно-практичної підготовки (Центр первинної професійної підготовки «Академія поліції» Дніпровського державного університету внутрішніх прав) <https://orcid.org/0000-0003-3640-6793>

society and individual citizens that a legal democratic state is a significant asset and an important value, it will be impossible to achieve a state of law and order in social relations in such a state. Based on the analysis of scientific literature, the definition of the concept of the administrative-legal mechanism for ensuring law and order is presented as a set of administrative-legal tools and means developed and authorized by state institutions, which are applied on the basis of the norms of administrative law by the executive authorities, which are entrusted with law enforcement functions, in order to ensure and achieving such a state of social relations as law and order.

Key words: *mechanism, administrative and legal means, administrative and legal norms, public administration, law and order.*

Постановка проблеми. Забезпечення правопорядку є пріоритетним завданням держави, якщо розуміти під правопорядком стан суспільних відносин, за яких усі суб'єкти права можуть всебічно реалізовувати власні права і свободи, за умов також й дотримання нормативно-визначених обов'язків. Для забезпечення такого стану суспільних відносин адміністративно-правовий механізм відіграє значну роль, оскільки, окрім діяльності громадянського суспільства та його інститутів задля підтримання правопорядку, таке завдання покладається на публічні адміністрації та загалом на державу, її інститути, особливо виконавчої влади. Тому окреслена у науковій статті проблематика на нашу думку постає актуальною та заслуговує на висвітлення.

Стан опрацювання. У питання адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку у правовій науці здійснили внесок такі вчені як: Л. Веселова, Ю. Гаруст, С. Кобко, К. Крук, В. Мельник Т. Перун та ін.

Метою статті є дослідження сутності та змісту адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку, визначення його ключових елементів та принципів функціонування, а також аналіз особливостей правозастосування в контексті забезпечення стабільності правопорядку.

Виклад основного матеріалу. Звісно, які і на багато різних термінів, щодо поняття адміністративно-правового механізму загалом або адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку у правовій науці не існує єдиного уніфікованого погляду. З цього приводу існують різні думки і погляди, у яким ми спробуємо розібратися та висвітлити певні загальні характеристики, які, власне, складають таке явище, як адміністративно-правовий механізм забезпечення правопорядку.

У довідниковій літературі, якщо звертатися до базових понять елементів загальної конструкції під назвою «адміністративно-правовий механізм забезпечення правопорядку», під механізмом розуміють або, наприклад, певний пристрій, що передає або перетворює рух, або внутрішню побудову, систему чого-небудь. Ще одне бачення – як сукупність станів, процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне або інше явище [3, с. 398]. З такої точки зору механізм стосується більше технічних аспектів, пов'язаний більше з прикладними науками технічного спрямування.

Якщо говорити про науку правового або суспільно-політичного спрямування, то механізм не є в першу чергу певним фізичним явищем, яке виявляється за допомогою органів чуттів або пристроїв, це є певною сукупністю прав та обов'язків, схарактеризовані ними зміст і характер діяльності індивідів або їх груп, певних спільнот і об'єднань. У свою чергу специфікою механізму визначається у тому, що він (механізм) спирається на державну владу (з урахуванням розподілу на гілки влади задля досягнення балансу й уникнення можливості однієї гілки занадто багато на себе перебрати повноважень). Така влада взаємовідносини підпорядкування між суб'єктами влади, в її основі знаходиться сила примусу і право, які базуються на легітимності державного управління [7; 6, с. 89]. На думку Є. Кобко механізм є сукупністю взаємодіючих, взаємодоповнюючих та взаємозалежних елементів, які функціонують задля досягнення мети [6, с. 90].

Н. Нижник та О. Машкова розглядають поняття механізму управління як складову частину системи управління, яка забезпечує вплив на певні фактори, від стану яких залежить результат управлінського об'єкту. Фактори управління є зовнішніми та внутрішніми, а реальний механізм завжди спрямований на досягнення певних цілей, що досягається завдяки впливу конкретних факторів, вплив здійснюється із використанням чітко визначених ресурсів [11, с. 37, 49]. За С. Петровою механізм управління у вузькому розумінні є статичною єдністю певних елементів, які слугують інструментом організації управлінських явищ, натомість у широкому розумінні такий механізм виступає динамічним, реальним функціонуванням всієї статичної єдності елементів [13, с. 16].

Наступною конструкцією можна назвати механізм правового регулювання, який, наприклад, К. Валігура називає теоретико-методологічною категорією, яка дозволяє виявити місце, підпорядкованість, функції та правові засоби, що застосовуються у процесі правового регулювання на певних стадіях а також дає можливість розглянути у їх взаємозв'язку правові засоби, з використанням яких відбувається, власне, правове регулювання [2, с. 21]. Т. Тарахович щодо механізму правового регулювання зауважує, що ця правова категорія не має єдиного тлумачення серед дослідників, водночас є розуміння того, що це система правових засобів, способів та форм, за допомогою яких здійснюється впорядкування певних суспільних відносин, задоволення інтересів суб'єктів права, забезпечується правопорядок, вирішення певних конфліктів [18]. О. Куракін вважає, що механізм правового регулювання функціонує в суспільстві як у системному утворенні й водночас являє собою також систему елементів, тому у нього є дві основні функції: зовнішня (соціального характеру, які визначають зміст регулятивного впливу на суспільство) та внутрішня (напряму впливу на конкретні суспільні відносини) [8, с. 364]. Т. Перун зазначає: «під механізмом правового регулювання розуміється система правових засобів, що використовуються для управління суспільними відносинами» [12, с. 92].

Якщо говорити про механізм адміністративно-правового регулювання, то С. Хом'яченко розглядає його системою правових засобів, які забезпечують регулятивний правовий вплив на суспільні відносини, водночас це поняття дозволяє поєднати явища правової дійсності (від норм права і правовідносин о юридичних актів), висвітлити їх у такому вигляді, що працює та системно впливає [19, с. 11].

Дослідники ще в контексті висвітлення адміністративно-правових механізмів, що стосуються певних суспільних відносин, наводять різні визначення. С. Лазаренко вказує, що адміністративно-правовий механізм взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні є сукупністю складних елементів, які мають правовий, соціально-економічний та організаційно-управлінський характер і які загалом дають змогу налагодити ефективну взаємодію правоохоронних органів на регіональному рівні [9, с. 97–100]. А. Русецький під адміністративно-правовим механізмом взаємодії експертних установ з правоохоронними органами вважає сукупність адміністративно-правових засобів, що пов'язані між собою, способів та форм, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин у сфері спільної діяльності експертних установ та правоохоронних органів [16].

А. Боровик, А. Вархов та Н. Дерев'яно висвітлюють поняття адміністративно-правового механізму взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики як сукупність адміністративно-правових засобів, що об'єднують комплекс реалізованих суб'єкта забезпечення національної безпеки нормативних, організаційних та контрольно-наглядових дій, які спрямовані на забезпечення умов, принципів, правил, стандартів та процедур функціонування процесу реалізації взаємовідносин між суб'єктами сектору безпеки і оборони України під час виконання суб'єктами своїх обов'язків [1, с. 16–17].

Дослідники також розглядають механізм адміністративно-правового забезпечення певних сфер суспільних відносин, наприклад, Є. Кобко визначає механізм адміністративно-правового забезпечення національної безпеки України як: «системну сукупність правових, організаційних, фінансових та інших інструментів та засобів, які використовуються державою з метою впливу, упорядкування, а також створення умов для належного функціонування суспільних відносин у досліджуваній сфері» [6, с. 94]. Ю. Гаруст розкриває поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян у податковій сфері як систему адміністративно-правових засобів, що реалізуються та розробляються органами виконавчої влади та інших органів влади, з метою створення умов для нормальної та безперешкодної реалізації громадянами своїх, передбачених нормами податкового, фінансового, адміністративного та інших галузей права, можливостей в процесі сплати податків та зборів, проведення відповідного контролю для ефективного захисту прав громадян від порушень та зловживань, відновлення в разі їх порушення [5]. В. Мельник пише, що: «поняття «адміністративно-правовий механізм забезпечення організації та функціонування системи економічної безпеки України» варто розуміти як широкий спектр різних за складністю й напрямками впливу взаємоузгоджених адміністративно-правових засобів, розроблених і санкціонованих відповідними державними інституціями, які застосовуються компетентними суб'єктами з нормативно передбачених підстав і реалізуються за регламентованою процедурою з метою досягнення високого рівня захищеності та стійкості національної економіки, а також створення і реалізації належних умов для сприяння конкурентоспроможності останньої у світовій системі господарювання, збереження вже досягнутого рівня прогресу,

самовідтворення та сталого й збалансованого поступального розвитку» [10, с. 127]. Якщо розглядати визначення дослідників, то їх об'єднує наявність спеціальних адміністративно-правових засобів, які застосовуються на основі норм адміністративного права публічними адміністраціями, тобто здебільшого органами виконавчої влади задля досягнення певної поставленої мети, що може полягати у забезпеченні реалізації громадянами власних прав, а також здійсненні контролю за дотриманням таких прав та їх відновленням у разі порушення.

А. Присяжнюк наводить слушне твердження, що адміністративно-правовий механізм забезпечення включає у себе два взаємопов'язані підсистеми: підсистема елементів у вигляді засобів впорядкування суспільних відносин, а також підсистему його структури; також такий механізм сприяє реалізації державно-владних повноважень і функцій держави у певній сфері у вигляді цілісного системно-організуючого впливу; на визначення змісту та особливостей такого механізму впливає об'єкт його забезпечення (у нашому випадку правопорядок) що зумовлює характер та специфіку здійснення певної функції держави, тобто, наприклад, правоохоронної функції [15, с. 812].

Л. Веселова висвітлює зміст поняття механізму адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки, й наголошує, що це є сукупністю певних правових засобів, заходів і способів, завдяки яким забезпечується функціонування та розвиток взаємодії суб'єктів національної системи кібербезпеки, а до елементів такого механізму вона відносить норми адміністративного права, що закріплюють права та обов'язки суб'єктів національної системи кібербезпеки; адміністративно-правові відносини; акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів кібербезпеки; акти реалізації прав та обов'язків суб'єктів [4, с. 43]. В. Плиська до структури адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції відносить адміністративно-правові норми; акти тлумачення таких норм; адміністративно-правові акти; адміністративно-правові відносини; юридичні факти у сфері корупційних правопорушень; правосвідомість суб'єктів корупційних діянь; рівень діючого в державі режиму законності; адміністративно-правові гарантії дотримання та охорони прав і свобод громадян [14, с. 146–147]. Зауважимо, що дослідниця виділяє, на нашу думку, важливий елемент як правосвідомість, ми також зауважимо, що у питанні забезпечення правопорядку правосвідомість громадян відіграє важливу роль, оскільки без розуміння суспільством та окремих громадян того, що правова демократична держава є значним надбанням і важливою цінністю, стану правопорядку у суспільних відносинах в такій державі неможливо буде досягнути.

С. Сірко висвітлює поняття механізму адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності. Дослідник вважає це процесом упорядкування суспільних відносин, що складаються у сфері волонтерської діяльності, а також системою правових засобів, за допомогою яких держава визначає поведінку суб'єктів таких відносин суспільних і у такий спосіб держава виконує регуляторну та охоронну функцію для гарантування прав, свобод та законних інтересів [17].

Висновки. На основі проаналізованої наукової літератури щодо таких понять, як «механізм», «механізм правового регулювання», «адміністративно-правовий механізм» або «механізм адміністративно-правового забезпечення» можна навести визначення адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку як сукупність адміністративно-правових інструментів та засобів, які розроблені та санкціоновані державними інституціями, що застосовуються на основі норм адміністративного права органами виконавчої влади, на які покладені правоохоронні функції, задля забезпечення і досягнення такого стану суспільних відносин як правопорядок.

Список використаних джерел:

1. Боровик А. В., Вархов А.Г., Деревянко Н.З. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики. Одеса : Видавництво «Юридика». 2024. 186 с.
2. Валігура К. Механізм правового регулювання: методологічний аспект. *Visegrad journal on human rights*. 2016. № 2/1. С. 17–22.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. Веселова Л. Ю. Механізм адміністративно-правового забезпечення кібербезпеки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. Вип. 43. С. 56–59.
5. Гаруст Ю.В. Поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян у податковій сфері. *Наука і правоохорона*. 2012. № 3(17). С. 16–20.

6. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : реф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 : 08. Право / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 400 с.

7. Крук С. І. Методологія побудови інституційних механізмів державного управління у сфері національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 8–11.

8. Куракін О. М. Механізм правового регулювання: теоретико-правова модель : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 40 с.

9. Лазаренко, С. Ж. Аналіз законодавчо-правового регулювання запобігання та протидії корупції в сфері освіти в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 2. С. 97–100.

10. Мельник В. І. Поняття та особливості адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування системи економічної безпеки України. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 65. С. 125–129.

11. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління: навчальний посібник / за заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ : УАДУ, 1998. 160 с.

12. Перун Т. С. Адміністративно-правовий механізм забезпечення інформаційної безпеки в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2019. 268 с.

13. Петрова С. В. Механізми забезпечення мотивації працівників у системі охорони здоров'я: державно-управлінський аспект : дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2010. 220 с.

14. Плиська В. В. Поняття та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 35(1.2). С. 143–147. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35\(1\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_35(1)).

15. Присяжнюк А. Й. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави. *Форум права*. 2011. № 1. С. 808–813. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

16. Русецький А. А. Поняття адміністративно-правового механізму взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. С. 107–111.

17. Сірко В. С. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 109–112.

18. Тарахонич Т. І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 12–18.

19. Хом'яченко С. І. Особливості механізму адміністративно-правового регулювання цивільної авіації. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 2 (31). С. 11–13.